

Хӑнты ясӑң



Основана
1 ноября 1957 года

11.06.2026
№11 (3695)

Ёмвошн Вӱрщӑк хӑтл постӑсы



«Торум Маа» музей хуща Вӱрщӑк хӑтл пурайн нявремӑт яксӑт. П. Молданов верум хур

Югра мӱв
нявремӑт
кӑсупсыя ӑктӑщсӑт

» 3

Муй щирн
нявремӑт лӱңӑн
рӱтьщӑты веритлӑт

» 8

Хӑтлӑң
шоврие
(моньщ)

» 14-15



Округ шуши мир хот ләтты йилуп поступсы щирн 114 непек мәсы

Щи олаңан шуши мир Ассамблея 46-мит мирхотн округ хот омәсты верәт тәты департамент кәща не О. Теренина лупәс. Щи мирхот лыпәт хойты тыләщ 2-мит хәтлән вәс. Тәм олн округ шуши мир пәта хот мәты олаңан йилуп поступсы рәпитты олңитәс. Ин щи унтасн 44 щемья йилуп хот ләтсәт. Тәм поступсийн 1 158 хоттелә ёх нух хәншман вәлдәт. И сертификат непек – щит нәлкәм миллион шойт вух.

Елды лупәс, хот ләтты муй хот омәсты пәта вух округ шуши мир щемья па дыв рәтләда мәлы. Щит ёша холумты пәта мосл:

◆ Югра мўевн яң ол вәлты мосл (няврем худна яң ода ән йис ки, әңкеда-ашеда яң ол округевн вәлты мосл);

◆ юхи хәшум вет ол соцнайм щирн хот тайты ән мосл па немасыя очередян ән долты;

◆ сырыя тәрум пәта хот ләтты муй хот омәсты вух ән вўты («Материнской капитал», «Югорской семейной капитал» па ар нявремәт хоттелә ёха вух нәтупсәт ән лўңәтлүйт).

Мет сыры тәм йисн ләдын ләясум па ләясты ёха па дыв хоттелә ёхләда хот ләтты муй хот омәсты пәта вухәт мәлуйт.

Хотләтты муй хот омәсты пәта и квадратной метра тын 100 процент арат вух мәлы. Хот ләтты пәта сертификат непек район муй вош кәща хуят мәл. Щи вух унтасн хот ләтты муй омәсты рәхл тәп щи вошн муй районән, хута хәннәхә щи вух ёша вўс.

Щи тумпи тәм мирхотн округ вәндтәты вер тәты департамент хә Алексей Дренин ай тәс, муй щирн

Югра мўевн шуши мир рәт ясңәт вәндтәты вер ләщәтман вәл.

Округ шуши мир вәлупсы лавәлман тайты не Людмила Алфёроватәнял ол рәпатаел олаңан айтәс.

Округ дума 57-мит мирхот

Лыпәт єнумты тыләщ 4-мит хәтлән округ дума 57-мит мирхот вәс. Щәта депутатәт 25 вер нух вантсәт. Мет вулаң – щит округ бюджет олаңан. Округ вух лўңәтты па орты департамент кәща не В. Дюдина ай тәс, муйсәр верәта па муйкәм арат вух тәнял 2025-мит ол округа бюджет вухәт мәнсәт.

» Тәнял округ бюджета 404 миллиард шойт вух юхтәс, 476 миллиард шойт вух арсыр социальной верәта мәнсәт. Щи эвәлт 162 миллиард шойт – нявремәт тайты щемьяйта, 12 миллиард шойт вух катра хотәт нух вўты вера, 18 миллиард мултас шойт вух – йилуп хотәт омәсты па мәты вера. Тәнял округевн 3 шурәс хуят йилуп хотәта касәлсәт. Тәм ол шәп бюджета 77 миллиард вух юхтәс, щи эвәлт 76% со-



Округ шуши мир Ассамблея мирхот пурайн.
Л. Гурьева верум хур

циальной верәта, – В.А. Дюдина лупәс.

Щи тумпи мирхотн поступсы вўсы, ләдн СВО хуша ләясты ёх па дыв щемьяйлаң тәрум пәта юридической нәтупсәт ат вохсәт. Лыв кәщя йиты ләңхәләт ки, лыведа тәп щи рәпатайн и ол рәпитты мосл, щи юпийн елды немасыя касупсийн касты веритләт.

Щи юпийн округ шуши мир вәлупсы лавәлман тайты не Людмила Алфёрова ай тәс, муй щирн тәнял ол рәпитәс.

» Тәнял Ас потты тыләщн Югра мўевн шуши мир пәта хотләтты вер олаңан йилуп поступсы вўсы, тәп щит ин тўңмәтлүйв. Арсыр иньщәсупсәт эвәлт 40% арат щит хот нўша тўңмәтты вер олаңан. Йилуп поступсы унтасн 1,5 шурәс хоттелә ёх хот нўша тўңмәтты веритләт.

Ин уша версум, кәт федеральной поступсәңән йаха ән хойләңән. Щит социальной пенсия мәты вер пәта тәса худыева Увәс мир немәт хәншты мосл (Россия мўевн правительства поступсы

№1049) па шуши мир вәлты вўт кәртәт немәт (Россия правительства поступсы №631). Щи ювра хәншум верәңн эвәлт йис верәттәты шуши мир мосты пурайн пенсия мәнты па вәлпәса яңхты ән веритләт, вантә, и непекн хәншман вәл, па непекн әнтәм. Ин щит тўңмәтлүйв.

Ийаха лўңәтты ки, тәм ол шәп мәнәма 50 пицма юхтәс, 32 хуят ма хущема юхәтсәт, 98 консультация ләщәтсүйв, – Л.А.Алфёрова лупәс.

Думайн округевн вәндтәты вер олаңан путәртсы. Тәнял 22 район хуша нявремәт пәта арсыр рўтьщәты хәрәт ләщәтман вәсәт, щи тумпи атәлт шуши мир эвет-пухәт пәта – щәта 400-кәм хуят рўтьщәсәт. Ин Ёмвошәң технологического-педагогической колледжән «ЮграПедагогика» кластер пўншсы, щив вәндтәты 15 тәхи па 40 кәща луңсәт. Округ 285 әшколайн 6–11-мит классәтн вәндтүйлты нявремәт уша верләт, муйсәр верәта елды вәндтүйлты питләт.

Путәр хәншәс:
Людмила Гурьева



Югра мўв нявремат кәсупсыя әктәщсәт

Лыпәт нуви тыләщ 1-мит хәтл Россия мўвн нявремат лавәлты хәтла лўңәтла. Ёмвошн «Югорская шахматная академия» хущи кашәң ол тәм хәтл округ мўв ар вошәт эвәлт нявремат кәсупсыя юхтылдыт.

Тәм пўш кәсупсыя сора шахматәтн юнтты щира 2008-2019-мит оләтн сема питум эвет па пухәт юхәтсәт.

Сәрханл па Нефтеюганск вошәң элты 138 арат няврем юхәтсәт.

Нявремат пәта 9 юнтты тур вәс.

◆ 2019-мит одн сема питум эвет күтн нух питәс Агафон Козлов, кимит тахи – Михаил Костенко, хәдмит тахи – Амир Исламов.

◆ 2016-2018 – мит оләтн сема питум пухәт күтн оләң тахи – Алексей Бу-

ров, кимит тахи – Лев Глевацкий, хәдмит тахи – Савелий Реуцкий.

Эвет күтн нух питәс Василиса Козлова, кимит тахи вўс Дарья Савина, хәдмит тахи – Адриана Низаметдинова.

◆ 2012-2015-мит оләтн сема питум хә нявремат күтн оләң тахи вўс Владимир Варламов, кимит тахи – Матвей Шарыпов, хәдмит тахи – Андрей Добриков. Эвет күтн нух питәс Наргиз Керимова, кимит тахи вўс Арина Бакланова, хәдмит тахи – Наталия Бозина.



▲ Кәсупсы пурайн. Н. Краснопеева верум хур

◆ 2008-2011-мит оләтн сема питум хә нявремат күтн Александр Мачанкин нух питәс, кимит тахи вўс Леонид Миронов, хәдмит тахи – Валерий Колбин. Эвет күтн оләң тахийн – Любовь Калмачевских, кимит тахийн – Арина Чигринская, хәдмит тахийн – Камилла Суйлейманова. Хул нявремат ишәк

непекәтн мәсыйт. Па пўш лыв тәмәщ кәсупсыя па юхәтләт.

Нявремат па лыв әңкидал-ащидәл шахматной академия кәща әхн ям вўща ясәңән ястәсайт!

Путәр хәншәс:
Наталья Краснопеева

Василий Иванович Шульгин хўв пәнта шәшмәс



Ас нопатты тыләщ 29-мит хәтлән Ёмвошн Василий Иванович Шульгин әнтәма йис.

Лўв хәдмит няврема вәс. Хәнты лўв путәртәс, Микуль (хәнты мирев оләңмит поэт хә) вән яел пәда вантман ищимәщ хәннәхәя йиты ләңхас.

Ашколайн яма вәнд-тыләс. 1968-мит одн Асов кәртән нивл класс етшуптумал юпийн Ёмвоша мәнәс. Щәта педучилищайн экзаменәт яма мәс па ай нявремат вәндтәты вер оләңән уша верты питәс.

Әхәт Ленинград вошн А.И. Герцен нәмпи государственной педагогической институтн вәнд-

тыләс. Щи пурайн ипўляң мўң «Ленин пәнт хўват» (ин «Хәнты ясәң») газетаева Увәс мир айлат әх вәндтәйылты верәт оләңән айкеләт хәншты олңитәс.

Непекәңа ювмалн Сўмәтвош район Тэк кәртән нявремат рўщ ясәңа па литература явәндтәс.

Елды Ёмвоша касләс. Тәта мўң «Ленин пәнт хўват» хәнты газетаевн айкеләт әкәтты хәя рәпитәс.

Щәлта ар ол округ правительствайн па Ду-майн рәпитәс. Тулта эвәлт

рўтьщәты мәнәс. Яма рәпитман пәта арсыр мевл посәт па ишәкты непекәт тәйс.

Ульяна Николаевна (эви опрәщнәмл Рандымова вәс) имәл пидә хәт няврем енмәлтәс, хилыдән енмәлты нәтәс.

Лўв нумсәң па каркам хуята вәс. Мўң лўвел щимәщ хуята нәмман тайты питлўв.

Лўв щемьяеда, рәт әхлала, ләхәслада шаль ясәңәт китлўв.

«Хәнты ясәң»
газетайн рәпитты әх

Лўв 1952-мит ол лыпәт хойты тыләщ 10-мит хәтлән Ямал мўв Лорвош район Илья кәртән Вудаң Отечественной дадәсум хә Иван Филиппович Шульгин щемьяин сема питәс.

Вэн учёной хэ нэмәлмәсүв

Ас нопәтты тылаш 27-28-мит хәтләнән Санкт-Петербург вошн А.И. Герцен нәмпи Российской педагогической университетн вәлты Увәс мир институтн «Реальность этноса» нәмпи Россия мұвтел мир вән XXIII-мит научной мирхот вәс. Щәта учёной ёх Увәс мұвев мұв-авәт, йис вәлупсы, рәт ясәт па па верәт олаңән путәртсәт.

Тәм мирхотн кәт хәтл мәр нәл тәхи рәпитәс. «Родные языки народов Севера в образовательном пространстве Арктики» тәхи хуши филологической наукайт кандидат ими Дина Герасимова вухаль ясаң олаңән путәртәс, ху-тыса арсыр мұвәтн вәлты ёх кұтәлн вәлдәт па йис верәт нух алумләт.

Филологической наукайт кандидат не Зоя Рябчикова путәртәс, колледжәтн вәндтәйлды айдәт ёх рәт ясәл вәндтәты шир тәйләт.

Мет шопәң тәм мирхотн вән учёной хә, философской наукайт доктор хә, профессор хә Игорь Леонтьевич Набок шәңәт олаңән путәртсәт (1921-2025 олаңн вәс). Лұв увәс мир йис вәлупсы нух алумты шира ар әрәл пунсәлэ.

Увәс мир институт кәща не Софья Урун хәншум непекал лұңәтсәлэ, муй ширн Игорь Леонтьевич Набок вәс, вәндтыләс, така рәпитәс па муйсәр вән верәт па унтас Увәс мұв шуши мир пәта верәс.

Щи тумпи па непекаң учёной ёх путрәт лұңәтсәт. Увәс мир институт етшуптум хуятңән Оксана Хамидулина па Юлия Накова тәта вәндтәйлды вер олаңән путәрлән лұңәтсәңән.

Вән научной мирхот тумпи па ёмәңхәтл верса. Тыв Увәс мұвәт элты юхтум арсыр ёх әмща арисәт па яксәт. Пулңавәт вош элты «Наковәт» нәмпи щемья нарәсты ансамбль вәс, щи хәнты щемья айдәт ёх нарәс юхн юнтсәт.

Увәс мир институтн «Увәс хус» нәмпи тәхийн



Татарстан мұв айдәт ёх якләт. Н. Краснопеева верум хур

ариты-якты айдәт ёх вухаль мир писатель хә Юван Шесталовән хәншум «Охотничья тропа к материнской колыбели» путәр хұват як яксәт. Институтн вәндтәйлды айдәт ёх кеши «Северное сияние» якты-ариты ансамбль нәптәл соткем тәла щи йис, дыв ин иши яксәт.

Мет олаң хәтл немасыя Камчатка мұв элты «Взем» нәмпи фольклорной ансамбль якты па ариты тәхи верса. Якты ёх корякәт чавчувенәт, корякәт нымыланәт, эвенкәт, ительменәт па чукча мир якәт яксәт. Корякәт мир ариты сувәт тәм якты хотн па щащсәт.

«Взем» якты па ариты ансамбль Наталья Федотова кәща не путәртәс:

» *Ма якутской культура институтн вәндтәйлсум. Институт етшуптумем юпийн тый кәща неңа рәпитты китсаюм. Мұң «Взем» якты-ариты ансамблев па олн 35 ола щи йил. Тәта вән хуятәт, айдәт па мет ай нявремәт якләт.*

Мет ай пушхиет «Ләләл» (рұщ ширн «Росинка») нәмуп тәхийн якләт. Мет ай якты хуятыев тәп нәл тәда йис, лұв па мұң пиләва тәм хәтл якәс.

«Взем» якты па ариты ансамбль мұң мұвев вош-лавн па кәртлавн якман иса яңхлұв. Москва хон воша мулты арат пұш «Сокровище Севера» вәндтупсыя яңхсұв. Ин па тый Санкт-Петербург воша вохсаюв.

Елды Увәс мир институтн научной мирхот мәнум пурайн сыр-сыр верәнтты тәхет ләщәтсайт. Коряк ёх – Василий Баранников па Василий Тихляк – верәнтты тәхи версәңән. Щәта вұлы оңәт элты мевла тәхәртты әняйт эвәтсәт па «Пупи пәнт» хурамн хурамтсәл.

Кимит верәнтты хәрн иши коряк неңәң рәпитсәңән, щит Елена Козилина па Александра Понаморёва. Лын увәс юкагир мир ёнтәсты ай хир ваньщсәт па ёнтсәт, щәлҗта сәкн хурамтсәл.

Хәлмит верәнтты хәр

Владимир Рентетегин чу-котка па эскимосәт якты пищәта вәндтәс. «Взем» тәхийн якты ёх лұв хушәла якты вәндтәйлды шира юхәтсәт.

Щәлҗта Увәс мир институтн мет олаңмит юкагирской учёной, юкагирской киникайн хәншум хуят Тәки Одулок (22.05.1906–14.04.1938-мит олаңн вәс) кев хурас верса па пұншса.

Тәмәш нумәс верәс Александр Петров, вулаң якутской учёный хуят, ар ола Увәс мир институтн рәпитәл. Лұв ястәс:

» *Николай Иванович Спиридонов – Тәки Одулок – 1931-мит олн Ленинградской университетн географической факультет етшуптәс. Щи юпийн тый Увәс мир института аспирантура вәндтәйлды юхтәс. Николай Иванович аспирантура етшумтумал юпийн экономической наукайт кандидат вулаң нәм мушәтәс. Лұв мет олаң увәс мир кұтн учёной хуят, лұв мет олаң писателят союзн вәс, лұв рұщ ясаңән хәншәс. Максим Горький лұв хәншум киникайлаң олаңән шеңк ям ясәт путәртәс.*

Тәки Одулок кев хурас пұншты шира рәт ёхдал, хилыдал па хилнеңдал юхәтсәт. Мет вәна ювум юкагир мир хуят Макал Семёнович Курилов юх-тыләс па вулаң, нумсәң ясәт тәм йис тәрумн вәлты ай ёха путәртәс.

Путәр хәншәс:

Наталья Краснопеева

www.khanty-yasang.ru



Ас нопатты тыдӑш 19-мит хӑтл эвӑлт 22-мит хӑтл вӑнта Ёмвошн «Вӑн каслупсы. Югра музейт Ёмвошн» ванлтупсы вӑс. Тӑм ол тыв юхӑтман Пыть-Ях вошн вӑлты «Феникс» йис пурмӑсӑт шавиман тӑйты тӑхи вӑс. Лыв «Хӑнты мирев пӑнтӑт. Йавӑн йах» интерактивной ванлтупсы тыв тӑсӑт па мирева ванлтӑсӑт. Щит «Торум Маа» музей хот йитн верӑнтса. Щӑта рӑпитты ӗх сӑрханл мӱвн вӑлты юганской хӑнты мир йис вӑлупсы мирева ванлтӑсӑт. Щи хӑнтӑт Югра мӱвевн па юханӑт хуца вӑлты хӑнты мирев эвӑлт вераӑк па хураспет.



Нявремӑт сӑк кӑртты ванлтӑдыйт. П. Молданов верум хур

«Хӑнты мирев пӑнтӑт. Йавӑн йах» ванлтупсы вӑс

Ванлтупсы ӗмӑш щира лӑшатман вӑс. Кашӑн ванлтупсы хӑрие юкан щира верса. Щӑта хӑнты мирев йис вӑлупсы арсыр хураспӑл ванлтӑсийт: войхӑл велпӑслӑты пурмӑсӑт, щӑлта хотӑн ӗх вӑлупсы, няврем ӗнмӑлтӑты пишӑт, шӑкшӑты хӑрӑт па лӑнхакалта пойкашӑты верӑт.

Юхтылум мирева мӑт ӗмӑш вӑс хӑнты нявремӑт ӗнмӑлтӑты верӑт уша верты. Тыв тӱвман вӑсӑт няврем онтупӑт, няврем лӑмӑтылӑты сухӑт, юнтты утӑт па арсыр хурамӑн пурмӑсӑт.

Пыть-Ях пурмӑс шавиты хот хуца кӑща дӑнкар неӑа рӑпитты ими Зоя Лазаревна Жавко путӑртӑс, муй вӱрн юганской мӱвн хӑнтӑт нявремӑт ӗнмӑлтӑсӑт – сема питум пурайл эвӑлт вӑнашӑк йитӑл вӑнта. Давлӑсты пишӑт такла няврем атӑлт хӑйты иса пӱш ӑн рӑхӑс.

Щит пӑта лӱв хонӑлда сыр-сыр давлӑсты пурмӑсӑт пуныйлсайт. Щеранька юхӑт хуца – Тӱт имиев давлӑсты ӧрл,

сотпӑн кеши – щит кӑрты пурмӑсӑт давлӑсты ӧрӑт.

Пеӑкды нявремӑта кӑртум сӑк кел ӗшӑда йирӑнтса, щитӑт ищи давлӑсты ӧр тӑйлӑт. Юхтум мирева ӗмӑш вӑс няврем ӗнумты онтупӑт оӑӑн хӑлӑнтты.

Хӑтл онтупӑт икетн сӱмӑт юх, нохӑр юх муй па вӑнши эвӑлт верӑнтсайт. Атлӑн улты онтупӑт иметн тунты эвӑлт ӗнтылсайт. Няврем онтупӑт хӱв нӑпӑт тӑйсайт, йилпа ӗнумты и хотӑн нявремӑта мийлӑсийт муй па хилӑт вӱша юхтылсӑт, па хилӑт щӑта ӗнумсӑт. Зоя Лазаревна ясӑнӑн, тӑмхӑтл вӑнта хотӑн ӗх онтупӑт вера шавиман тӑйлайт, пурмӑс шавиты хотӑта мӑты иса пӱш ӑн лӑнхӑлӑт.

Ванлтупсийн нявремӑт юнтты верӑт оӑӑн путӑр мӑнӑс. Вӱды муй па кӱрӑн вой щолӑт эвӑлт юнтты ташӑт верӑнтсайт, васы нюӑт эвӑлт – вӱлӑт. Тӑмӑш юнтутӑт нявремӑта хӑнты вӑлупсы уша верты вера нӑтсӑт.

Щӑлта па юхтум ӗх

мастер-классӑт верӑнтсӑт. Ванлтупсыя юхтылум мирев ӗшайирты сӑккелӑт кӑрӑтсӑт, няврем онтупа пунты вӑтлуп вӑшумсӑт, няврем юнтутӑтн юнтсӑт па тунты пӑда рӑпитсӑт. Мудты пурмӑс вантты – щит хуцы и вер, нӑн ӗшенӑн ки щи пурмӑс верлӑн – щит па вер.

Хӑнтӑт велпӑслӑты пурмӑсӑт оӑӑн ищи ӗмӑш хӑлӑнтты вӑс. Тӑта ванлтӑсы арсыр юхӑт эвӑлт верум хӑнты ӧхлӑт, кепӑл эвӑлт ӗнтум тывӑт, арсыр нӑлӑт па велпӑслуман янхты ӗх лӑмӑтылӑты сухӑт.

«Торум Маа» музей кӑща ими Елена Федотова лупум ясӑнӑн, тӑмӑш ванлтупсӑт па вӑйтӑнтупсӑт – вера мосты вер юхтум ӗх пӑта па музейн рӑпитты мирев пӑта ищи. Кашӑн мӱвн юкӑн пишӑт вӑлдӑт, юганской юхан хӑнтӑт пурмӑсӑт вантты – щит иса ӗха ӗмӑш вӑс. Пурмӑсӑт ванлтум юпийн щи мӱв хӑнтӑт оӑӑн лылӑн хурӑт ванлтӑсийт па мирев Пыть-Ях музей хуца рӑпитты ӗх пӑда путӑртсӑт. Ӑктупсыя юхтылум ӗх

ванлтупсы тӱвум мирева ар ям ясӑн лупсӑт.

Пыть-Ях вош музей 2026-мит олн 25 ода йил. Щи нӑпӑт мӑр дыв ар ям вер версӑт йис пурмӑсӑт, йис верӑт шавиман тӑйты пӑта. Тӑта вошн вӑлты мир сӑшмӑлтӑдыйт, лыв ар йис верӑт уша верлӑт.

«Вӑн каслупсы. Югра музейт Ёмвошн» вер па и пӱш ванлтӑс, Югра мӱвев йис верӑт мира тӑмхӑтл вӱша мослӑт. Тӑмиты касӑлман арсыр вошӑтн вӑлты музейт аршӑк хӑн-нехӑйта лыв тӑйты пурмӑслад па верлад ванлтӑлӑт.

«Хӑнты мирев пӑнтӑт. Йавӑн йах» ванлтупсы – щит и щирн музей верӑт, кимит щирн па арсыр нӑптуп мирев путӑртты хӑрӑт. Вӑна ювум ӗх путрӑт мухты, пурмӑсӑт мухты, юнтты утӑт мухты йилпа ӗнумты нявремӑта йис верӑт щи юкантлайт. Лыв па нумӑсн увӑс мирев вӑлупсы пӑда ванлтӑт па Югра мӱвев йис верӑтуша верлӑт.

Путӑр хӑншӑс:
Пётр Молданов



Ёмвошн ВўрщЉк хЉтл вЉс

Ёмвошн «Торум Маа» йис пурмЉсЉт шавиты па ванлтЉты музей хуща лыпЉт тылЉщ олаЉмит хЉтлЉн – Мўвтел мир нявремЉт лавЉлты хЉтлЉн – «ВўрщЉк хЉтл» верЉнтса. ТЉмЉщ ёмЌхЉтл Кондинской мўвн вЉлум вухаль Ёх вўрщЉк имие пЉта, нявремЉт па хотЉн Ёхлал пЉта кашЉн ол верЉнтыйлсЉт. Щи мўвн щит вЉн ёмЌхЉтл вЉс. Щи хЉтл юпийн, йис Ёх щирн, увЉс мўва хошум рўв щи юхЉтл, нуви хЉтлЉт, нуви атЉт щи юхЉтлЉт.

ТЉм олдн щи ёмЌхЉтл 17-мит пўш «Торум Маа» музей хуща верЉнтса. МЉнум олаЉтн тЉм ёмЌхЉтл Ёхлўвн вера вана вўсы, па кашЉн ол Ёмвош миров щи хЉтлЉн тыв юхтыйлдты питсЉт. Тыв юхтыйлдЉт щи хуятЉт, мЉта Ёха увЉс миров йис верЉт ЁмЉщ уша верты.

КашЉн ол тЉм ёмЌхЉтл «ХЉтл» немпи Ас-угорской театр хуща рЉпитты Ёхн олЉитл. Лыв вўрщЉк олаЉн ванлтупсы верман тЉйлЉт – йис Ёх ясЉн щирн, щи воее лўна йиты пурайн мўн мўвеа юхЉтл. Йис ёмЌн верЉт щирн, вўрщЉк – щимЉщ митра тЉйтты вой, лўв хўв шойтЉлн Ён-кЉт шўкатты вой. ХЉн вўрщЉк ими Морты мўв эвЉлт юхЉтл, имухты юхан Ён-кЉт, лор Ён-кЉт шойтЉлн сЉн-кты олЉитлЉлЉ, щирн увЉс мўва лўн, щи юхЉтл.

» ВўрщЉк ёмЌхЉтл ин щи пЉта верлЉ, лЉлн нявремЉта па вЉн Ёха ванлтЉты, муй вўрн йис кондинской вухаль Ёх лўн хЉтлЉт лавлЉсман вЉсЉт. «ХЉтл» немпи Ас-угорской театр Ёх вўрщЉк воее олаЉн тЉм ол ищи ванлтупсы верЉнтсЉт. Щи ванлтупсийн ванлтЉсы па путЉртсы йис моньщ, муй вўрн вўрщЉк лор Ён-кЉт шойтЉлн сЉн-кЉл. Мўвтел нявремЉт лавЉлты хЉтлЉн «Торум Маа» музей хуща нявремЉт пЉта сыр-сыр ушхўлв верЉт лЉщЉтман вЉсЉт, щитшўкЉты, кЉсты па па арсыр ЁмЉщ тЉхет. КашЉн лЉщЉтман хЉрн хЉнты па вухаль миров олаЉнн путЉр мЉнЉс. Щив юхтум нявремЉт мўн увЉс миров йис вЉлупсы ат вЉлЉл, – путЉртЉс «Торум Маа» йис пурмЉс шавиты па ванлтЉты музей хуща



^ Р.Г. Решетникова онтуп олаЉнн путЉртЉл

кЉщЉя вЉлты ими Елена Федотова.

ВўрщЉк ёмЌхЉтл – иса Ёха мЉстум ёмЌхЉтл, щи пЉта «Торум Маа» музей хуща ин кашЉн ол верЉнтл. Щи тухлЉн воее ар тЉхетн вЉлты хЉнты па вухаль мировн ищи вана тЉйлЉ. Ар мўв мировн ис тЉты воя альщЉсы па Ёш хуща явЉтман верЉнтса.

ТЉм ол арсыр мастер-классат вЉсЉт, муй тЉхетн нявремЉт арсыр пурмЉсЉт верЉнтсЉт. ЩЉлЉта па юнты хЉрЉт хуща сыр-сыр ванлтупсЉт вЉсЉт. Щит ищи нявремЉт пЉта верум хЉрЉт, йис хЉнты па вухаль миров шўкЉты тЉхета, йис путрЉта-моньщЉта хушты пЉта верты утЉт.

ТЉмЉщ тЉхет мухты йилпа енумты нявремЉт йис вЉлупсы уша щи верлЉт.

Ар хуятЉва ЁмЉщ хЉлЉнтты вЉс, муй вўрн хЉнты па вухаль миров няврем енмЉлтЉсЉт. «Торум Маа» музейн рЉпитты ими Раиса Решетникова путЉртЉс няврем вЉлтЉты онтуп олаЉнн па муй вўрн щи онтупн ай няврем тЉйса, муйсЉр пишЉт йис Ёх тЉйсЉт.

» Мўн нявремЉта ванлтЉлўв, муй вўрн йисн онтуп верЉнтса, муй щив пуныйлсЉ. ОнтупЉн нявремЉ мет мосты ут – щит юх эвЉлт вЉшумты вЉтлуп па полт юх, щитлЉн йиңк яма вўлЉт. ХЉн вЉтлупЉт па полтЉт йиңка йилЉт,



^ НявремЉт юнтлЉт



^ Пушхиет нЉпекн вўрщЉк хурЉт хЉншлЉт



ширн дыв яма пәсдайт па сора́дта́дыйт. Ши ю́пийн па ши, йилпа онту́па пундайт. Шитӓ́т ху́ты та́м йис нявре́мӓт подгу́зникӓ́т ху́распет, та́п ва́нт му́вев ма́ты пу́рмӓ́сӓт, ва́нтӓ́н а́кӓ́тты у́та́т, – пу́та́ртӓ́с Раиса Решетникова.

Щӓ́лта ищи имев пу́р-тӓ́н щира та́юм у́та́т ола́н-нӓ́н яса́ң та́йс. Па пу́та́ртӓ́с, муйса́р арсы́р пи́щӓ́т хӓ́нты ми́рев нявре́м җмӓ́лтӓ́ты ма́рн та́йсӓ́т. Щӓ́лта па лӓ́ув нявре́мӓ́та ванлӓ́тӓ́с, муй вӓ́рн ва́тлупн җша́т ма́ңхдайт, муй вӓ́рн а́на́т-са́на́т ма́ңхдайт. Щӓ́лта па онту́па ве́ра́нтты хӓ́ншет ола́ннӓ́н пу́та́р ма́нӓ́с. Раиса Германовна яса́ннӓ́н, щима́щ хӓ́ншет и ширн – шит онту́па ве́рты ху́рама́т. Кимӓ́т ширелн па – шит нявре́м лавла́слӓ́ты у́та́т.

Та́лаң хӓ́тл ма́р җма́ң хӓ́тла ю́хтум ми́рев па́та арсы́р ма́стер-клас́сӓ́т па ю́нтты хӓ́ра́т ве́ра́нтсайт. Та́та ва́лум ма́рн нявре́мӓ́т па́нӓ́н та́ты щира му́лты ай пу́рмӓ́сийет ю́кана ве́рсӓ́т. Ши пу́рмӓ́сӓ́т иса та́м хӓ́тлӓ́в ве́ра́т ола́ннӓ́н: нявре́м лавла́слӓ́ты па́та җша́й ийрты са́к ка́ра́т, не́пекн вӓ́рщӓ́к ху́ра́т хӓ́ншӓ́т па арсы́р у́та́т ве́рсӓ́т. Хӓ́н хӓ́ншет ола́ннӓ́н пу́та́р ма́нӓ́с, ширн па лыв хӓ́нты па ву́халь ми́рев хӓ́ншет, та́м йис аква́рим пи́щӓ́т му́хтыйн дыв җшда́ла ве́ра́нтсӓ́т. Ши та́хийн нявре́мӓ́та ве́ра җма́щ ва́с. Дыв сыр-сыр увӓ́с ми́рев хӓ́ншет хӓ́ншийлсӓ́т, та́х шос па ши посн ю́кан хӓ́н-шет ве́ра́нтсӓ́т. Щата ра́питум ма́рн му́зей ху́ща ра́питты җх пу́та́ртсӓ́т, муй та́хета па муй па́та щима́щ хӓ́ншет йис увӓ́с ми́ревн ве́ра́нтсайт.

Щӓ́лта па хӓ́хӓ́тлы́ты, нава́рты каш та́йты нявре́мӓ́т дыв җрла́д па та́румла́д ка́сты та́хетн ванлӓ́тсӓ́т. Та́м җхлу́ва җхӓ́л җша́ вӓ́ты па не́ла́т җса́лды ме́т



«Хӓ́тл» Ас-у́горской теа́тр җх. П. Молда́нов ве́рум ху́ра́т

җма́щ ва́с. Щӓ́лта па җхӓ́л җлды нава́рсӓ́т, җма́сман җр талсӓ́т па этно-ста́рта́тн хӓ́хӓ́тлы́сӓ́т.

Нявре́мӓ́т па́та ве́рум вӓ́рщӓ́к не́муп җма́ңхӓ́тлӓ́н ю́кан ширл – шит иса увӓ́с ми́рев щира лӓ́щӓ́тум шӓ́кшӓ́ты муй па ю́нтты хӓ́ра́т. Та́та нявре́мӓ́т и ширелн ку́тла́дн ка́ссӓ́т, кимӓ́т ширелн па йис ве́ра́т уша́ ве́рсӓ́т.

Ма́стер-клас́сӓ́тн ра́питум па́та па ка́сты хӓ́ра́тн ка́сум па́та нявре́мӓ́т не́ма́сыя ши па́та ве́рум посӓ́тн мийля́сийт. Ши посӓ́т дыв җхӓ́т арсы́р ма́ва́та па җпла́ң летута пе́ла́тты пи́щ та́йсӓ́т. Алпа, шит па́та иса та́хетн нявре́мӓ́т җмща́ па ка́ш та́йман шӓ́кшӓ́сӓ́т, ю́нтсӓ́т, ка́ссӓ́т, па шит па́та җма́ңхӓ́тл ве́ра́ яма ма́нӓ́с.

җма́ңхӓ́тл лӓ́щӓ́тум җхлу́в яса́ннӓ́н, па и җма́щ ве́р та́м җма́ңхӓ́тлӓ́н ва́с – ми́р ва́лты хӓ́ра не́ма́сыя вӓ́рщӓ́к ю́хтыла́с. Йис җх яса́ннӓ́н, шит не́ма́сыя пос – та́лаң ол ма́р та́та ва́лум нявре́мӓ́т па дыв хотӓ́ң җхӓ́лӓ́л ва́лупсӓ́т уя́ңа-пи́щӓ́ңа ма́нла́т.

Вӓ́рщӓ́к җма́ңхӓ́тл – та́рмев лу́ң пе́ла керла́тты ола́ң хӓ́тлӓ́в – ве́ра яма ма́нӓ́с. Та́та вош те́л



Име́ннӓ́н ва́тлуп ве́рла́ннӓ́н



Е.Т. Федотова па И.Д. Енова

ми́рев па мой́ңа ю́хтум ми́рев и́йха җкта́щийлсӓ́т. Нявре́мӓ́т па дыв пи́да́ла ю́хты́лум ва́н җхлу́в та́л-

таса́ я́м ну́ма́сн, я́м са́мн ма́нсӓ́т.

Пу́та́р хӓ́ншӓ́с:
Пе́тр Айев



Лўң пурая юхәтты кемн кашаң аңки-ащи нәмәсты питл, муй ширн па мәта тәхи хуща лўв нявремәда тәм пўш рўтьщаты рәхл. Тәм йисн єнумты айлат пухәт па эвет арсыр тәхета лўңан мәнты веритләт, щит пәта Югра мўевн ар тәхи немасыя лэщәтман вәл.

Нәмәсыяты: тәта йис пурайн єнумты вәнтәт керәтман вәлләт, лыв кашаң йис вер ямсыева ин тәмхәтл вәнты нәмләт. Вән асәтн вәлты йиңкәт елды пелды айлтыева нык увләт, мәтты ки аң па ләңхәләт тәм нуви тәрүм илпийн елды мәнты вәлупсы хурас ил вултытты. Арсыр хурамәң йиңкәң дорәт етна юхәтты пурайн па аләң хәнялн ал вулділәт, мәтты ки сорниятн ләп вўсыйт.

Лўң атәтн па керәтман нуви атәт тыв юхәтләт. Щи щосәтн тәрмев ал хәтләл, мәтты лўв тывелт-тухелт аңкәрмийл, вантәл, муй хурпи хурасәңа лўв питәс.

Ар пеләк хәннәхә тәм йисн лыв юканәда тәйтты машиналалн сыр-сыр тәхия рўтьщаты яңхләт. Итәх хоттел хәята-неңәта щимәщ верәт юхи хәшум олэвн мет әмща йисәт. Вантә, лыв юканәда машина тәйтты хәннәхәйт, мәта тәхета ләңхәләт муй нумсәл питл, иса щив яңхты веритләт.

Мет оләң вер щи хәннәхуятәт пәта, щит, хулта пелды нәмәлмәләт, щиты ел мәнләт. Лывела иса немудты хәннәхә иньщәсты аң па мосл. Щимәщ хәйт-неңәт иса лыв щирладн арсыр тәхета яңхты веритләт. И тәхийн рўтьщәләт па әхәт па щимәщ арсыр кәрәтә па вошәта па елды пелды яңхләт.

Кимит вер щи хәйт-неңәт пәтәда, хуты тывелт-тухелт мәнәтл кўтәтн лывела шеңк ар вух сухуптәты иса аң па мосмитл. Щи хәннәхуятәт мулты дәмәтты сухәт па арсыр ләтутәт иса панән вўты щирәт тайләт. Лывел тывелт-тухелт па лавәртәң

Муй ширн нявремәт лўңан рўтьщаты веритләт

пурмәсдал муйдал, пида иса алтәсыйлты аң па мосмитл. Щит ямкем вән па тындышәк вер сыр-сыр па тәхета рўтьщаты яңхты пурайн. Щи киньша нын щемьяйн хуща нәлкәм хәннәхә ки тайләты, щит иса кашаң лўң тыләщн арсыр ай кәрәтә па вән вошәта рўтьщаты щирәтн нын яңхийлты веритләты. Щәлта машинайн елды рўтьщаты ки мәнләты па ай нявремәдн пәнән вўсты, щит мет ям вер версәты. Вантә, нын пида вәлты айлат пухәт па эвет кўш кәпа арсыр па мўвәт муй йиңкәт вантты па ямсыева арталәты веритләт. Хән нын нявремәта лупләты, хуты па муй ширн нын елды мәнты әшән питл, щиты няврем ищиты нумса вўл, муй ширн вән әхләл пида яңхәс.

Мәта хәннәхә вантәс, мосәң, нын пида яңхум пух муй әви елды щи верәт унтасн лўвела, вәна йитәлн, мулты сәмәң па мосты рәпата айн-айн мушәтл.

Па тәхия юхәттелн ай пухәт па эвет ищи кўрумн уша павәтләт, муй щирәтн лывела елды вәлты па муй верты мосл. Щи тумпийн машинайн рўтьщаты мәнты пурайн аңкет-әшет лыв пиләда яңхты нявремәдл пида арсыр верәт оләңән лыв кўтәлн путремәты веритләт.

Муйсәр әмәщ па хурамәң рўтьщаты тәхет Югра мўевн мўң тәмхәтл вўшәт эвәлт елды тайлүв? Муй пәта мўңева машинайн хоттел, әхлүв пида сыр-

сыр рўтьщаты тәхета яңхты рәхл?

Мосәң, нын арсыр йис пурайт уша верләты па вантләты, муй ширн тәм увәс мўевн арсыр рўщ вошәт омәссыйт. Лыв кўтәлн Сәрханл вош вәл. Щит пәта лыпәт тыләщ оләңмит хәтәлн Сәрханл вошн ванлупсы немасыя верла, хута ванләды, муй ширн лўв йис пурайн омәссы. Щи тумпийн арсыр вошәт ищи кәтра омәссыйт, щит Тәпәл вош, Сүмәтвош па йис пурайтн вәлум Мангазее немуп вош. Щи Сәрханл вошн верты ванлупсыин уша павәтләты, муй иты рўщәт тыв юхәтсәт, муйсәр йис пурмәсәт лыв кәтра тайсәт. Щит, нәмәстемн, шеңк әмәщ па хурамәң ванлупсы нынапа питл!

Щимәщ ванлупсы тумпийн нын сыр-сыр искуствайт, арсыр кәсупсәт па ар вер верты хәннәхуятәт «Самотлорские ночи» немуп әмәңхәтла яңхты щир па тайләты. Щимәщ хурамәң әмәңхәтл лыпәт тыләщн Нижневартоск вошн кашаң нуви ат пурайн щәта вәлты вошәң хәннәхуятәт лэщәтләт. Итәх айлат хуятәт нарәсәләт, кимит әх – аридәт, хәлмит – якләт муй па ал рўтьщәләт.

Щәлта лыпәт тыләщ сухәнты кемн Урай вошн вәлты тәрүм хәрийн ищиты «Фестиваль воздушных змеев» хурамәң ванлупсы вошәң хәйт-неңәт лэщәтты питләт. Щи фестиваль верты тәхия нын араттелн

иса хоттел, әхләл пида юхәтты веритләты!

Еша әхәтшәк, вәщ тыләщ оләңмит хәтләтн, Ёмвошн Мўвтел мирәт ай хопәң кәсупсәт лэщәтты питлйит. Щив тәм олн мәтты ки араттелн 200-кем хә па не 12-кем па хон пеләк па 19-кем тәхи мўң округ арсыр ай кәрәтә па вән вошәт эвәлт ийха юхәтләт па лыв кўтәлн ай хопәтн ямсыева кәсты вўянтләт.

Щи киньша вәйт дор тыләщн ищи арсыр хурамәң тәхетн нын яма рўтьщаты щирәт мушәтләты. Этнопарк «Силава» («Елды вәлты щир») немуп тәхия иса яңхты веритләты. Щи тәхи Конда юхан хуща шеңк хурамәң тәхийн омәсл.

Мегион вошн «Хәтлде» немуп әмәңхәтл ищи тыләщ пўншлы. Щи тәхи хуща нын хәнты мир якәтарәт уша павәтты щир тайләты. Ләңкипос вошн ищиты «Таёжная застава» немуп ванлупсы пўншлы, хута әхәл эвәлт неләт есәлты поса рәхл, алты кешийн ләләсты щирәт ванләты па арсыр вер уша павәтты.

Тәмәщ әмәщ ванлупсәт тәм лўңан Югра мўевн лэщәтты питлйит. Нын тәп рўтьщаты тәхи ямсыева па тўңширәңа пириты веритләты!

Ёмвошн Югорской государственной университет тәхи хуща рәпитты не **Ли́ка Андреевских** хәншум путәр хәнты ясаңа тулмаштәс: **Владимир Носкин**



Вошәң, пушхиета шуши мир Әмәңхәтләт шеңк әмәш вантты

Щиты лупәс ар ол Нуви сәңхум вошн ай нявремәт тайты хотн рәпитты хәнты не Любовь Николаевна Пашина (Немысова). Ма лүв пиләла тәнял, Нуви сәңхум вошн вәтаңа йисум, лүв хущеда мойңа йңхсум.

Любовь 1973-мит олн Нуви сәңхум район Поднавәт кәр-тан сема питәс. Лүв аңкел – Марфа Петровна Немисова – Мушәңкәртәң неңие вәс, шәта 1935-мит олн сема питәс. Лүв щемьяйн мет ай 11-мит няврема вәс. Любовь Николаевна ащел – Пётр Гаврилович Пендахов – шәта колхоз кәщая вәс.

Любовь елды лупәс:

» Мүң щемьяевн хәлум няврем вәс. Поднавәт кәртән хәтл мәр ай нявремәт тайты хота, шәлта аш-колая йңхсум. 11-мит класс етшүп-тумем юпийн 1992-мит олн Ем-воша мәнсум, педучилищайн йма экзаменәт мәсум па ай нявремәт тайты вера вәндтыйлдыт питсум. Вәндтыйлдыт пура – щит шеңк әмәш пура, йм вәндтәты хуятәт, йм эвет пида вәтаңа йисум, тәм пура вәнты ләхсәңа вәллүв. Ийха арсыр әмәңхәтләт ләшәтсүв, кәсупсәтн кәссүв, тәл пурайн лүхн хәтәтәдсүв. Рәт Поднавәт кәртән хәтл мәр ай нявремәт тайты хотн практика вер тәсум, ай нявремәт пида рәпитты вәндтыйлдсум.

1994-мит олн Люба педучилища ештуптәс, тәп щи юпийн Нуви сәңхум вош пүңәдн вәлты «Северянка» немпи рүтьшәты хотн рәпитәс, шәлта «Казымтрубстрой» тәхийн рәпитәс. Тәп 2008-мит олн Нуви сәңхум вошәң «Моньш» немпи хәтл мәр ай нявремәт тайты хотн нянечка рәпитты олңитәс, айлдые-ва воспитателя йис. Интәм ар ол «Теремок» хотн рәпитл. Рәпатайл оләңәң щиты путәртәл:

» Мүң хущева шуши мир нявремәт ант йңхләт, ар пеләк рүш па па мирәт эвет-пүхәт. Щит пәта дывела Нуви



Л.Н. Пашина нявремәт пида

сәңхум районән вәлты шуши хәнты па юрн мирәң оләңәң путәртлүв, рүш ясәңәң моньшәт моньшлүв. Йм арат ол юхды шуши мир вәлупсы, пурмәсәт па па утәт адыты пәта ай музей версүв. Щи тумпи итәх әмәңхәтләт ванләтлүв, щиты Вур-ңа хәтл ләшәтлүв, хурамәң вурңа ләмәтсүх кәсупсийн кәслүв.

Эвета-пүхәта «Пасха» рүш мир әмәңхәтл оләңәң путәртлүв. «Пасха светлая» кәсупсийн кәслүв па нух пиллүв.

Любовь Николаевна рәпатайл щирн кашәң хәлум ол вәндтыйлдыт йңхийл, па уша верл, хутыса йилуп щирн нявремәт пида рәпитты мосл. Лүв ар ол рәпитман «высшей категория» ут тайл. Елды лупл:

» Ай пушхиет пида шеңк әмәш рәпитты, дыв, вантә, систам непе-киты, муйсәр верәта вәндтәлдыт, щимәш хәннәхәя йиләт. Мәнәма мет шаль, хән дыв мүң эвәлтәва ашколая мәнләт. Шеңк йм, хән дыв елды мүйнев камн шиваләтәдн вүща верләт.

Ар ол нявремәт пида рәпитман Любовь Николаевна арсыр ишәкты непекайт тайл.

Любовь Виталий Иванович икел пида Дмитрий пүхән па Анатолий Немисов апщел енмәлсәңәң. Тәм ванән икел антәма йис. Пүхл Нуви сәңхум вошн программиста рәпитл. Апщел «Центроспас-Югория» хуша тәт хәрәтты хәя вәл, Елды лупәс:

» Лүң пурайн мүң ийха вәнтән воньшумутәт па тулхәт әкәтлүв, Асн хүл нәшлүв. Ванкүтды рәт Пол-навәт кәртема рәтлүв хуша мойңа йңхийлдүв. Ин Немисов рәтем олә-ңәң родословной непекайт хәншты вүтцийлдум, ма ар рәт тайлдум, щирн хәншты мосл. Сыры ма рүтьшәты пурайн ентсум, тыйсум, ин сәмңәлам вевтама йисәң.

Любовь Николаевна юдн непекайт эвәлт верум хурамәң оригами утәт шиваләсум, лүв щитәт юхи хәшум оләтн верты питәс, лупл:

» Ипүш щит рәпатаём пәта верты мосәс, шәлта мәнәма шеңк мәстәс па ма юдн ишимәш арсыр утәт верты питсум, шеңк әмәш. Итәх пурайн хуйтат верты вохләт, ма дывела сәмәңа верлүм.

Л.Н. Пашина мүң «Хәнты ясәң» газетаев лүңәтл, лүвела мет әмәш йм хәннәхәйт оләңәң путрәт лүңәтты. Щи тумпи мүң газетаев эвәлт рә-патайл щирн нявремәт пәта ай путрәт па моньшәт ийха әкәтл, шәлта ай пушхиета лүңәтл. Любовь Николаевна путәртәл:

» Шеңк йм, хуты нын, айкеләт әкәтты ех, нявремәт пәта ищи кәсупсәт ләшәтләты, дыв путәрләл па арсыр әмәш нумсәң кәсты утәт хәншләты. Нявремәт вәндтәты ех па мүң пәтәва щит шеңк вән нәтупсы.

Путәр хәншәс: Людмила Гурьева

Мўвәт-йиңкәт нәмәт тәса хәншты пәта мирхот вәс



▲ Наука ширн верум мирхотн вәлум хәннехуятәт. В. Енов верум хур

Тәм ванән Ёмвошн Ас-угорской институт хуца учёной хәйт-неңәт наука ширн мирхот версәт, хута арсыр лүңтупсәт ләжәтсәт па путәртсәт, муй ширн тәм юхи хәшум оләтн хәнты па вухаль ясңәтн вәлты мўвәт-йиңкәт нәмәт тәса па и хурасн елды хәншты рәхл.

Тәм пўш ши округев мирхота наука ширн рәпитты хәннехуятәт, Югорской университетн па Ёмвош педагогической колледжән айлат ёх вәндәтәи неңәт па Ас-угорской институт учёной хуятәт ар пеләк худыева юхтылсәт.

Ийха юхтум учёной ёхлүв лупсәт, муй ширн тәм йисн хәнты па вухаль мир ясңәтн тәса па и хурасн мўвәт-йиңкәт нәмәт лыв хәншты елды питләт. Лыв елпедн тәм хәтәлн институт хуца вәлты наука рәпатнекәт лүңтупсәт версәт.

Ши тумпийн онлайн ширн Уральской федеральной университет профессор не Татьяна Дмитриева тәс айкеләт тәм мирхотн ләжәтәс.

Шит пәта Т. Дмитриева ийха әктәшум хәннехуятәта путәртәс, хути

иса ар ол мәр Семён Ремезов, Герхард Миллер, Антал Регули, Секея Габор, Артури Каннисто па Валерий Чернецов ийха әктум айкеләт па па хәйт-неңәт верум рәпатайт унтасн арсыр верәт ушәңа-саңәңа верты рәхл.

Наука ширн рәпитум хәннехуятәт па елды вәсәт па тәса рәпитсәт. Татьяна Дмитриева ясңәләл ширн, мәтты ки иса 1966-мит оләтн немасыя шимәш инструкция верәт Советской Союз хон пелкев луваттийн ләжәтман вәсәт. Ши ут хүватн арсыр картайт шира ләжәтум непекәтн хәнты муй вухаль ёх ясңәтн хәншум мўвәт-йиңкәт нәмәт араттелн худыева ар ширәтн непекәта нух хәншыйт. Итәх хуятәт, вантә, кашәң атәлт ширәтн вәлты ясңәт ийха хәншты

пураитн кәрәтләт, кимит хәннехәйт шитәт күтн дефис доньшләләт, хәдмит хәйт-неңәт кашәң ясәң мўв-йиңк нәмәт хуца и пўша лакка хәншләт.

Вухаль ясәңән тәмәш нәмәт вәлләт па тәмхәтл лыв иштиты тәмтиты леваса хәншлдыйт: Мань Волья – шит Манья-Волья юхан; Тарыгнелля – Тарыгнелля юхан; шәлта хәнты ясәңән иштиты шимәш ясңәт тәмхәтл арсыр хәннехуятәтн хәншлдыйт, шит: Пелңа-пусл – Пелңапусл; Машья-пусл – Машьяпусл; шәлта па Ай-хутәңлор – Ай хотәңлор.

Муй ширн шимәш мўвәт-йиңкәт нәмәт тўң-ширәңа и хурәсн тәса, ймсыева хәншты, тәмхәтл мўң веритлүв ши оләңән Ас-угорской институтн вәндәт научной сотрудника рәпитты не

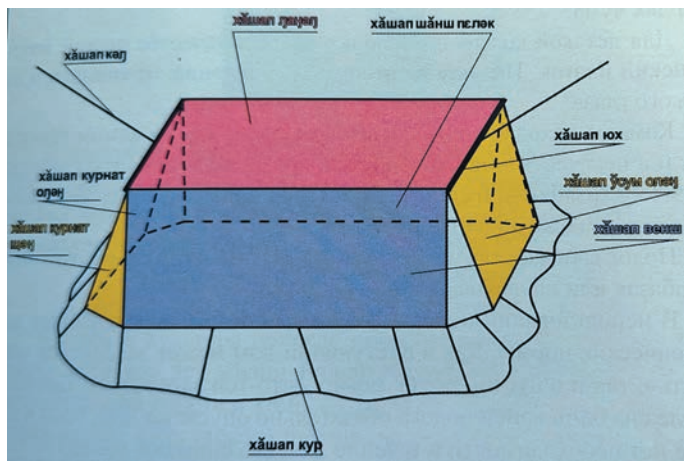
Людмила Панченко ймсыева иньшәсты.

Лүв манәма шиты тәмхәтл, лупәс, тәм мирхотн лыв арсыр кәрәтл, вошәт, юханәт, дорәт нәмәт оләңән сыр-сыр айкеләт тәти питләт. Шәлта ийха и нумса па и вера юхәтләт, муй ширн тәм йисн мўвәт-йиңкәт нәмәт ймсыева иса и ширн хәншты веритләт.

» Мўң тәта Ас-угорской институтәвн наука ширн рәпитты нәл не тәмхәтл араттелн нәл лүңтупсы ләжәтсүв, мәта утәт ийха тыв әктәшум хәннехуятәта лүңәттыя ин вўянтлүв. Кашәң лүңтупсы верум не лүв ширәлн арсыр айкеләт верты питл. Уральской федеральной университет профессор не Татьяна Дмитриева иса ши оләңән айкеләт тәс, муй ширн па хути арсыр хәннехәйт мўвәт-йиңкәт нәмәт йис пурайн па ин тәмхәтл вәнты хәнтәт, вухәлјәт эвәлт ийха әкәтсәт. Светлана Динисламова, учёной неңев, иштиты лупәс, муйсәр нәмәт мўвәт па йиңкәт хәнтәт па вухәлјәт хуца вәлләт. Ма па лупсум, хути тәм хәтләтн тәса па и ширн ши нәмәт хәншты мосл. Вантә, ар ширн и ясәң ки хәншты, шит мўң иса лылтәсты елды вәлупсы ширн питлүв.

Тәм мирхот етшуптәти пурайн Ас-угорской институтн научной сотрудника вәлты не Наталья Герляк иштиты путәртәс, хути кашәң мўв-йиңк нәм и ширн елды вәлупсы ширевн мўңева хәншты мосл. Шит пәта тәмәш наука ширәтн ләжәтты мирхотәт шеңк мосләт. Тәм мирхотәтн учёной ёхлүв-неңлүв иса тәса па кеншәка мўң рәт ясәңлүв тайты ширәт верләт.

Путәр хәншәс:
Владимир Енов



▲ Ханты хашап. Н. Краснопеева верум хурһан

Хашап – шуши мир мосты пурмәс

Увәс мирева хашап – щит ушәң па мосты пурмәс. Непека нух хәншум хәнты йис путрәтн Вән Ёмәң йиңк вәлум пурайн шуши мир немасыя хашапәт ёнтмел. Щиты «Тәк кәрт тыюм пура» йис путәрн хәншман, щимәщ хашапәт кәры хўд сўх элты ёнтман вәсәт. Лапәт пўш нурыюм пур щимәщ хашапәтн талсайт, ләдн хәннехуятәт Вән Ёмәң йиңк пурайн арсыр йиңк илпи нух етты войт элты сайлды.

Сәрханл хәнтыләв йис путәрдәл хўватн «Легенда о Слопцовой речке» Касум Най щәта Юган най-вәртәл хущи вәдмәл па хән щәлта йира мәнты питмәлн хашапл пәнән вўслә. Мәнты ёшәдн па атла йиты пурайн хашапл улты щира нух йиридысәлә.

Хәнты мир йис моньщәтн Пурне имен хашап ищи таймал. Ими хилы юхтум пурайн Пурне имен кәт эвәңләл хашап сая хәнёмәсәң, тәп Ими хилыйн щәта па вәйт-сайңән.

Учёной ёх Артур Каннисто, Зоя Соколова, Надежда Лукина, Аркадий Бауло, Евдокия Ромбандеева нумсәң непекәт хашап олаңән па хәншәт.

Надежда Лукина ястәл, мәтты хәнәл пеләк хән-тәт хашап ёнттәл пурайн арсыр хәншәң щәшкан сух ёнтты щира вўдәт. И хураспи сух элты ёнтты не, мәтты, семды питл.

Тәм йисн ёх хашап иса марля сух элты ёнтты питсәт.

Шуши мирев хущи вәт-ща хашапәт аңкидала-ащиләла, эвиләла, пухләла, пирәщ вән хуятләла иса юкана ёнтлайт.

Хашапәт вўды хотн вәдты ёх, вәлпәсәдты ёх па турн верты пурайн иса пәнән тайлайт.

Турн хәра мәнтәл пурайн ай нявремәң хуятәт нявремәл вўраңән хашап хәтл сая йирдыләл.

Имеңән-иксеңән йха мәнтәл пурайн хашапн мойдәдайңән. Тәп хашап дыпийн имел ухшамл еңхәл, щәта әнт ёмәләл.

Вән хуятәт путәртләт, мәтты катра пурайн, имел муй икел әнтәма йиты артән, дын хашапн хўватәлн кәтна мәншәдә. Хашап шәнш пеләк икел юкана, па хашап венш пеләк имел юкана.

Хашапен нюр вәдты хот иты, кашәң пеләкдәл тәмиты айлдайт:

◆ Хашап лаңәл тайл.

◆ Хашап усум олаң тайл.

◆ Хашап ёнтты пурайн усум олаңәл хурамәң сухн ёнтлә.

◆ Хашап кўрнәт олаң тайл.

◆ Хашап венш тайл. Щит арсыр хурамәң сух пелкәт йха ёнтлайт, хурамәңә ләдн ат вәс.

◆ Хашап шәнш пеләк тайл. Щит и хурасуп сух элты тәдәң тәдн ёнтлә.

◆ Хашап лўңк, щәң тайл. Тый ёнтты щира ищи арсыр хурасуп сух вўдә.

Хашап кўр тайл. Хашап кўр ёнтты щира атәлт сух пелкәт вудайт, ййха хўватыйн ёнтлайт. Па щәлта хашапен илтайл иллы ёңтая олда. Улты пурайн ултәхия ил кәпәллә, ләдн пелңә ад лўңәс.

Вән хуятләв ясәң хўватн, мәтты хашап кўра катра ёрнас илтайт ёнтылысайт, ләдн хашап кўр лавәрташәк ат вәс.

Хашап кәт олаң элты нух йирты щира немасыя хашап юхн вердә. Вўдәң

ёхләң хущи хашапәт щәңләл әл келн нух йирлайт.

Нух килты пурайн хашап и олаңәл ил есәлдә, ләдн немәлт семсай уг щий ал лўңәл. Хашап ән мосты пурайн тўңа-щирәңә ювәртлә па хот лаңәлн муй па лупасн шавиман тайлә. Тәм йисн хашап ёнтты пишәт юремәты питсайт.

Щирн йис пурмәсәт шавиты «Торум Маа» музей хущи немасыя верәнтты хәрәт верылысәт. Тәнял ай кер тови тыдәщн ёх әктәщийлсәт меньне хашап ёнтты щира. Щи пурайн Галина Курганова (Новьюхова), Тәк кәртәң не, ёх вәнтәты щира юхтыләс. Тәм верәнтты хәрн ар хуят вәнтыйлты щира юхтылсәт. Щит Тамара Молданова Кышик кәрт элты, Елизавета Исалеева, Ольга Отшамова, Вика Отшамова Ёмвош элты, Надежда Катрычева (Миляхова) Тәк кәрт элты, Зоя Тарлина (Гындышева) Касум кәртәлты па па хуятәт. Нйә хәтл мәр меньне хашапел ёшн хәнты щирн ёнтсәл.

Етшуптумел юпийн тәм пурмәс музея шавиты щира вўсә.

Путәр хәншә: **Наталья Краснопеева**



В.Н. Соловар



В.Н. Соловар киникаедн ёш посл пунсэлэ. Л. Гурьева верум хурцән

Ар сувэн

Шимәщ нем тайл йилуп киника, мата ут Валентина Соловар ханты ясаңән нявремәт пәта хәншәс па тәм ванән есләс. Нявремәт лавәлты Мүвтел мир хәтлән Ас-угорской научной институтн вәлты киникайт лүңәтты хотн тәм йилуп киника алыты вер вәс. Әмәщ, хуты тәмхәтл тәта институт научной рәпатнекәт нявремәтл па хилыдал пила әктәщсәт.

Институт кәща не В.И. Сподина вўща верәс:

» Шеңк әмәщ, хуты тәм-хәтл мўң хущева киникайт лүңәтты вер сәмәңа тайты эвет па пухәт мойңа юхәтсәт. Айтәдн киникайт эвәлт пушхит вәлупсы олаңән уша верләт. Па хон пеләк Швеция мўвн вәлты нявремәң киникайт академия учёной ёх ар хуят иньшәссәт, муй пәта киника мосл? Мир арсыр юхды ясәт лупсәт. И вулаң ясәң: нявремәт пәта киника – щит елды лүңәтты вер хўв әш, айтәдн лўв киника лүңәтты мосман тайл ки, елды иса пурайн лүңәтты питл па нумсәңа ийл.

Нявремәт пәта киникайн мет вулаң – щит хурамәң хурәт, вантэ, щитәт нәтләт уша верты, муй олаңән хәншман вәл.

Киника есәлты вер – вән рәпата, непек хәншты хуята ар хәннәхә нәтл –

редактор, хур хәншты хуят па па хуятәт.

Мўң шимәщ киника есәллўв, дәдн кашәң няврем имухты лүңәтты ат пиньшәс. Айтәдн эвета-пухәта киникайт лавәлман тайты вәнлтыйлты мосл – щит вән ләхәс!

Мўң хущева «Учёной нявремәт пәта» вер ләщәтман вәл, В.Н. Соловар тәм йилуп киникайл ищи вән унтас тәс.

Па олн вән кер тыләщ 2-мит хәтлән нявремәң киника мўвтел мир хәтл питл, мосәң, щи хәтл вәнта Валентина Николаевна йилуп киникайл есәллә.

Мосл лупты, тәм непекән нявремәт, лыв вәлупсәл, хурамәң мўв-авәт, мойңа йңхты вер па сыр-сыр әмәщ верәт олаңән стихәт па амамәтщет хәншман вәлләт.

Валентина Соловар вўща верәс:

» Ешәк вән хуятәт па нявремәт, вўща вәлаты! Тәмхәтл нявремәт пәта ёмәңхәтл па ипўляң йилуп киникаём сема питум хәтләл. Йилуп непека «Ар сувэн» нем мәсум. Вантэ, йистәдн кашәң хәнты картән мир хурамәң мўвев, вәлупсәв, нявремәтл па па верәт олаңән арәт арисәт. Катрайн ар эвәлт хәннәхә вәлупсы олаңән уша верты рәхәс.

Кашәң хәннәхә ай пураел – щит мет вулаң пура, щи пурайн мўң вәлупсы олаңән уша верлўв. Тәм киникайн ищи пухвой велпәсләты хәя йиты ләңхәл – лўв вәнәтты сон-тумәс, юхи велум войл пила керләл. Щи тумпи тәта лаңки па кўшар олаңән хәншман вәл, муйсәр верәт лыв тәлаң хәтл верләт па муйсәр сопасәт тәл пәта ләщәтләт. Елды лүңәтлты, муй щирн лоньшәң пойтәк хәнхәтл, хоңхра тийң нюлн йох сәңқәл.

Мосл лупты, тәм киника хурамәңа етәс, вантэ, тәм институтн рәпитты хур хәншты не Наталья Жеманская хурәт хәншәс.

Тәм йис щўңк унтасн киника әнтә тәп лүңәтты рәхл, хәләнты ищи рәхл, Валентина Соловар лўңтарләл лүңәтсәт.

Мет әмәщ вәс хәләнты, хутыса нявремәт тәм непек эвәлт хәнты ясаңән лўңтарәт лүңәтсәт.

Валентина Соловар йис хәнты амамәтщет иты ин вәлупсы олаңән амамәтщет хәншәс, тәмхәтл мўң ийха уша версўв.

Юхи хәшум артән В.Н. Соловар киникаедн ёш посл пунсәлэ па мойңа ёха мойдәслә.

Путәр хәншәс:
Людмила Шульгина



Карты дов

(елды путър)

Щалта ши вер пә-
рум юпийн лүв
имел пила елды вәдты
питәс. Щиты вәлтад сахат
лүв велпәсләты вәнта
яңхилыйл. Кашаң хәтл
тынаң вой веләл. Хүв муй
ван вәлтад сахат имел
пелы путәртты питәс: «*Ма
мудха ювмем тәрумн пу-
райн юдн упи тайсум. Ма
юхи яңхты нумсем питәс*».
Имел лүв пеләда ястәл:
«*Хуят ки тайлән, нәң яңха
юхи!*».

Войдал вүс, войдал
пилн юхи ши мәнты питәс.
Хүв-ван мәнсәт, юхи упел
хуца юхәтсәт. Упел худна
лылаң. Упел пелы ястәл:
«*Ма нәңен ин па вүдем. Ма
ин щимәщ воша яңхсум,
щи вошн ма ин не вүсум,
яха нәң пиләнән вәдты
питлүв*». Упел вүс, упел
пилн ши мәнты питсәт.
Юхи юхәтсәт имел хуца.
Йи щәта па елды вәдты
питсәт. Лүв велпәсләты
яңхилыйл, ям тынаң вой
веләл. Хон лүвела непек
хәншәл: «*Нәң шеңк мәнем
мөслән. Иса ям тынаң вой
велән!*».

Имудты хәтла йис, упел
лүв имел пела путәртәл:
«*Ма апщем улты тәхи дэ-
щәтлөм*». Имел упел пе-
лы ястәл: «*Дэщәтты мулты
вәрән вәл ки, дэщәтә!*».
Ата йис, улты питсәт. Аләң
сахат нух килсәт, лүв
имелн нух килтәты күрәт-
ты питса. Нух щикүш кил-
тәса, килтәса, нух век ант
киләл!

Имел нәмәсыйл: «*Хуты
лүв ин тәм хәтл йис? Па
хүв улты питәс! Мулхатл
век тәм иты ант улдийс!*».
Имелн вулаңа нух нюхтәса,
тәлаңтәлн нух ант нюхләс.
Икел сурма йис, не хәншәс:
«*Щиты, щиты, ма икем
хәлдәс*». Икел карты хәла
йох дыпия пунса, вәнта ши
тәса. Карты хәла йох дыпия

пунумн ватсә карты дов
пеңк улты тәхеда тухи
пунмал. Вәнта тәса, мәл
мүв лот верса, мәл мүв
лот дыпия пунса. Ямәс ил
лэщәтса, имел щәта вәс па
упел щәта вәс. Щалта дыв
юхлы ши мәнсәт.

Имел юхи юхтәс. Вой-
дал хәла йох нух хирты
питсәл. Хәла йох иса етәс.
Хәла йох карты эдты
верум! Дыв күш хуты ве-
рилдыләл, нух ант шитләл.
Мет олаңән акарыелн нух
талдийлсә, щалта леп-
кәлн талдийлсә, па нух
ант шитса. Вухсарәлн нух
талты питса, еша нухшәк
хәтәс. Щалта долмах тал-
ты питәс, еша пәлашәк
нух талсәллә. Вүды пурты
вой па нух талты питәс,
иса нух сәхтәслә. Хәла
йохел нух питәс. Күш хуты
верилдыләл, хәла йох карты
едты верум.

Па ин мәнты иты еша-
ләты питсәл. Акарыел еша
күш пурәс, немәлт ант тыйс.
Лепкәл па пурты питәс,
еша ай пеңк хәл верәс.
Вухсарыел па пурты питәс,
па еша вәнашәк пурсәллә.
Щалта па долмахл пурты
питәс, па еша вәншәк хәл
верәс. Ши юпийн па вүды
пурты вой пурты питәс,
ям вәнашәк пурсәллә
вусәл. Мет юхи хәшум
пәнт пәтыйн ийв пухийел
па сәмашәс. Лыкашман
хәтьшәслә, карты хәла йох
пелки тохнемәс. Хәлайл
ким питәс.

Хәлайл ким питум
юпийн акарыел мәнәс.
Вәнтән хәләх тыхәл вәй-
тәс. Хәләх ики пушәхләл
әратыллә. Хәләх ики пелы
лүв ястәл: «*Мәнем лылаң
турн түва! Лылаң турн
ант ки тәден, пушәхлән
хүлт шүкатләлдам па юхи
делдам*». Хәләх ики мәнәс
лылаң турн тәты. Ям хүв
яңхәс, хәләх ики юхтәс,
лылаң турн түвмал. Хәләх



Е. Исалева хәншум хур

ики юхтум юпийн лүв
пушәхләл эдты и пушәх
пелки тәңәрмәслә. Хәләх
ики лүв пеләда ястәл:
«*Пушхем муя шүкатсэн?*».
Лүв ястәл: «*Ма дылаң тур-
нем арталәлум*». Лылаң
турн нюлемәслә, хәләх
пушәх па тәлаңа йис.

Лылаң турн вүс. Ёхдал
хуши юхи мәнәс. Тухи
юхтәс, дылаңа яма верты
питсәл. Лылаң турн цюл
вүс хүват метшәсәл,
иса нюлдал эдты вүрн
мәнты питса. Ям хүват
пура хәшум юпийн вурәң
пулшәң ляскуман нух
омсәс. Лүвел керәтман
вантыйл. «*Хуйн ма ды-
лаңа версаюм?*», – войдал
лүв пеләда ястәл, – *нәң
войлаңән яма версайн!*».
Нух лойс, войдал худыева
мәслтәслә.

Юхи ши мәнты питсәт.
Хүв-ван мәнсәт, юхи вана-
мәсәт, юхи вош хұлыя
юхәтсәт. Вош хұлыин шәш-
тәл сахат нявремәтн сай-
ләсайт. Нявремәт үвман
хәхәтьдәты питсәт, хон
хуши юхи луңсәт. «*Веңән
йил!*» – үвләт. Хон лүвәт-
ты питәс: «*Веңум хүв му-
ва пунсем, хулаңа йил?*».
Кимит пүш па ищиты юхи
луңемәсәт: «*Веңән нәң
овена ши ванамаәс!*». Лүв
па ким воштәслә: «*Веңум
хүвн ил лаңкәссем вәнта,
хулаңа муй тәхи эдты
йил?*».

Хон ким етмәс, веңәлн
яха хойсәңән. Веңәл мос-

лтәслә. Ил омәссәңән.
Хон эвела непек хәншәс:
«*Веңум юхи юхтәс.
Сорашәк юва нәң!*». Эвел
непекн юхәтса, непекл
лүңтәс, нух амтәс. Ащел
хуца мәнәс. Имел юхтум
юпийн имел пила юхи
ши мәнты питсәңән. Юхи
юхәтсәт. Юдн вәлтад сахат
лүв войдал пелы путәрт-
ты питәс: «*Нын ин мәнаты
әңкилән-ащилән хуца!*».
Войдаләң дәңхаләт: «*Мүң
муй щирн нәң такләна
вәдты питлүв!*». Войдал
ши мәнсәт. Войдал мәнум
юпийн лүв хушеда тәп
акарыел хәщәс.

Лүв упел пелы путәртты
питәс: «*Нәң ин мәнем шә-
катсэн, ин дылаңа тайты
ант питлөм*». Кәт дов кир-
ты партәс, упел күрңәлал
кәт дов әхла йирты парт-
сәллә. Довңән кәтна вош-
тәсайңән, упел кәтна ме-
немәса. Ши юпийн упел
пелы путәртты питәс: «*Мә-
нем нәң вәлмен нәпәт
шәкатсэн, ма нәңен ин
шалитты ант питлөм. Тәм
мәнем шәкатум вәрән ма
вәлтем нәпәт юремәты
ант питлөм*». Упел ин и күр
пеләк вәнта тәса, и күр
пеләк эдты хәш йох етәс.
Йи күр пелкәл пәхра тәса,
щалта юхәт тыйсәт. Лүв
вәлтад нәпәт эдты упел ши
юхәт эдты вантыйләл. Ин
щимәщ хәләшн ши вәл.

В. Штейниц киника
эвәлт вүюм моньш
мосты щирн лэщәтәс:

Наталья Краснопеева



Иван Мешалкин ханшум хур

Саша аңкел пида юхан хоннаңан шәшәс. Щәлта дын вәдәсә омәссәңән па пәлдәт пелы әмәшлудман вантты питсәңән.

– Аңкие, вантэ – вән кев хот, – пәлдәт пелы вантман Саша лупәс.
– Па амп.

Саша пухие вусты турн хуват хәхәлман нәмәсәс, мәтты ки, лүв тухләң хоп иты Кев нүмпийн пәрлял, аңкел киника вүс па пухәда лупәс, хуты лүв еша лүңәтл. Роман Саша турн хуца мулты шиваләс па ши утые хултпелә хунтас. Щәлта турн хуват наварты питәс. Әхәт юх сая хәнәмәс, Саша лүв юпелн хәхәлмәс. Хунтаты утые юх сайн омәсәс. Щит сорни пүнәң шоврые вәс, лүв пүнәл хәтл эвәлт вулийс. Сашая сорни олюп мәстәс. Шоврие айе, хәскем сантиметра вәс, лүв юнтут иты вәс.

– Нәң муйсәр вое?
– Ма – сорни шоврие.
– Ма – Саша. Әмәш, щимәш шовриет ән вәдләдәт, нәң хулна путәртты хошлән!
– Нәң мәнәм шиваләсэн, щирн ма вәлдум.
– Па муй. Ин аңкелн сора кәншты питлыом. Нәң, шоврие, ма пиләма мәнлән? Рюкзак хирема луңема!
– Ям.

Шоврие имухты хира луңемәс. Саша аңкел хуца хәхәлмәс, лүв тәп пухл кәншты питсәлә, дын ийха юхи мәнсәңән. Шовәр хир дыпийн

Хәтләң шоврие

шитама омәсәс. Юхи юхәтмәлн Саша лүв хот йитла мәнәс па Хәтләң шовриет ашкап дыпия хәнәтсәлә. Саша пухия юлн хот вой тайты ән рәхәс, щит пәта лүв аңкелә-ащелә Хәтләң шовриет оләңән ән лупәс.

– Нәң шеңк ушхуль вое, – Саша шоврия лупәс.
– Юнтты питлудмн, – йилуп ләхәс лупәс.

Лын амтәңа юнтты питсәңән. Ванкүтлы Сашая мәрем вәс, вантэ, лүв яй, упи, апши ән тайс.

Ин Саша рүтьшәс, па хәтлән лүв хира Хәтләң шовриет омәсәлсәлә па аләң сахәт няврәмәң хәра юнтты мәнәс. Ши пурайн щәта немүлт хуят әнтәм вәс, па Саша шовриет пида рәп эвәлт хәтәтьяс. Сыры шовриет хәтумәс, лүв юпелн Сашаев. Елды хәнәмәты юнт юнтсәңән, әхәт юхи мәнсәңән.

Интәм Сашая кашәң хәтл амтәңа вәс, лүв щимәш хәни ләхәс тайс, шовәр кашәң хәтл ашкала юпийн Саша пухиет лавәлсәлә. Пуха лүв пиләда шеңк әмәш вәс. Лүв йилуп ләхсәл хурәт хәншты вәнләтсәлә, елды лүв хурамәң хурәт хәншәс, ши тумпи дын ийха конструктор эвәлт түтәң хоп версәңән. Сашая амтәңа йис.

– Аңкие, ма юнтут ләтсум – щит шовәр, – роман Саша шоврәл, ешәлә вүйман аңкелә лупәс, ши артән шовәр юнтут ропәх верәс.
– Щикем ям, муйсәр ям юнтут. Тәм вое хәнты щирн шовра альшәлы.
– Ям, ма нәмты питлудм. Аңкие, хәнты мир оләңән еша путарта!

Саша аңкел хәнты па рүш щирн Ас хонәңән омсум рәт кәртәл оләңән стихәт хәншиләс, итәх пурайн хәнты мир вәлупсы оләңән путәртәс.

– Имета вәнтән әмәң тәхета йңхты ән рәхл. Икета тәп шив йңхты рәхл. Вәнта мис кәншты мәнлән ки, щәта айлтыева шәшты мосл, юх нүвәт шүкатты, нампәр эвәлты па щәта вой велпәсләты ән рәхл.

Увәс мүйн шуши мир йистелн мүйн-йиңк лавәлман тайләтпа Ная-Вәрта пойкшәләт.

– Аңкие, хәнты моньщ моньща!
– Ма хәлзәвәт нәңена «Эви па акань» моньщ моньщлудм.
– Аңка, нәң шеңк әмәш моньщәт моньщлән.

Хән аңки-аши юлн, шоврие юнтут иты ул.

Ипүш шовәр Сашая лупл:
– Саша, ешавәл ма рәт әхләм хуца мәнлудм. Ма нәмәслудм, ма нәң хуцена мойна юхтылдыт питлудм.

– Нәң рәтлән хута вәдләт?
– Лыв моньщәң мүйн вәдләт: щит ма хоттәл, әхләм – ма ащәм, аңкел, яйләм, упиләм, апшиләм. Щи мүйн иса шоврәт ма итәма сорнеңәт.

– Муй щирн нәң ши мүйа мәнлән?
– Хән хәтләң хәтлән юханән йиңк вулиты питл, ма ши пурайн юхан хонәңән шив навәрмәлудм, мәтты ки, дыл рүв хуца лулалудм – щиты ма рәт хәтләң мүйема ши питлудм.

– Нәңена әмәш, нәң щимәш вәлупсийн вәдлән, нәң юхи мәнлән ки, мәнәма нәң такләна шеңк мәрем йил.

– Ал нәмәса, ма рәтләмн иши лавәлдыом, ма иши лыв такләда шеңк мәремәсыом.

Сашая шүмаля йис, тәп хот овн хуят күвләмәл: щит, неш, Вовка ләхсәл мойна юхтәс.

Шовәр имухты юнтут иты ил рәкнәс па диван хуца әл щирн уләс.

Саша Вовка ләхсәл пида топ-щитсәңән.

– Ләңхәлән, ма нәңена и хәнә вер оләңән луплудм? – роман Саша Вовка ләхсәл иньшәссәлә.
– Па муй, – юхды ләхсәл лупәс.
– Ма мутра ләхәс тайлудм.
– Муйсәр ләхәс нәң тайлән?
– Вантэ-сәр!

Ләхәсәңән Хәтләң шовәр хуца ванамәсәңән.

– Хәтләң шоврие? – Вовка иньшәссәлә.

– Лүв, вантэ, ин юнтут иты ропәх верл, тәп лүв путәртты хошл.
– Нәң муй нәхлән?



– *Антэ! Шоврие, я, ши вудыя-сър ропхәңа вәлты!* – Сашайн така партсы.

Лын шовәр пелы ванамаһсәң, лүв юнтут иты ул.

Роман шоврие сөмңәл, пүншсәлэ па нух омсәс. Вовка пакнәс.

– *А-на-наём, щимәщ вәр вәлдял хән?* – Вовка иньщәсәс.

Вет минута юпийн Саша, Вовка па шовәр ийха юнтты питсәт. Әхат Вовка юхи мәнәс, шовәр па ши юнтут иты йис.

Шовәр пида амтәңа вәс.

И пүш Саша шовәр пида хот пүңәлн шәшиләс. Ал нәмәсман хәни ләхсәл ән хәнәтсәлэ. Хуйн щимәщ әмәщ ләхәс уша верды.

Лын рәп эвәлт хәтумәсәң, роман вән амп юхтәс па шовәр пелы хурәтты питәс, шовәр амп эвәлт хунтас. Па ампәт етсәт па шовәр пелы хурәтты питсәт. Шовәрләнқи вәнәта хунтас, па ампәт лүв юпелн хәхәлмәсәт. Саша ищи лыв юпелн мәнәс. Шовәр па ампәт шеңк хүва питсәт. Саша лывел кәншәс, кәншәс па ән вәйтсәлэ. Роман лүвела пәлтапа йис. Ампәт юхлы керләсәт, шовәр әнтәм. Саша лүвел хүв кәншсәлэ, ән вәйтсәлэ па юхи мәнәс.

Саша йм арат хәтл Хәтләң шоврәл вәнтән кәншсәлэ, йм ләхсәл ән вәйтсәлэ, мурта холдәс. Пух нәмәсәс, алпа, шоврәл вулиты юхана навәрмәс па лүв хәтләң мүвәла ши мәнәс.

Щиты ши вәс: Хәтләң шоврәл рәтлада па ләхәслада – хәтләң шоврәт хуца керләс. Ампәт эвәлт хәхәлман лүв юхана юхтәс, щит хәтләң хәтл вәс, щирн лүв юхан нүмпия навәрмәс па лыл рүв хуца лүңемәс, хәтләң мүвәла керләс.

И пүш Саша шоврәл кәншмал юпийн юхи юхтәс, әңкел лүвела лупәс, ешавәл ащел, сема питәл. Саша шеңк амтәс.

Моньщ хәншәс:
Наталья Мешалкина
Хәнты ясаңа тулмащтәс:
Людмила Гурьева

Лаңки



^ Анастасия Мешалкина хәншум хур

Вәнт хуца лаңки пушхиеләл пида вәс. Яма вәсәт. Лаңки әңкел нявремләл мосман тайсәлэ. Лаңки па лүв пушәхләл пәта вәнт – щит рәт хотәл вәс. Лыв ийха әңки, ащи па ай ланкет кәрәщ юх әңхән вәсәт.

Аңщәщел па щәщел ванән па юхн вәсәң. Лаңки нявремәт юх нүвәт хүват аңщәщел па аңқаңкел хот вәнәта хәхәлман ешәщәт.

Ащел па әңкел нохәр сем әкәтман юхәт хүват навәрсәң. Лаңки щемья яма вәс.

Пәлтап

Лаңки әңки юремәс, хуты итәх пурайн вәнтән пәлтап верәт вәлдяләт. И пүш ай лаңкет вәнтән юнтсәт. Етн юхи юхәтсәт, вантләт – ай лаңкел әнтәм. Кәншты ши питсәт. Ән вәйтсәл па юхи мәнсәт. Ащела па әңкела лупсәт, ай лаңкел вәшәс. Ийха кәншты ши питсәт.

Ши пурайн ай лаңкел вәнт па пелка ел хәхәлман наврәс. Лүв па әш хүват вәнт па пелка ши наврәс. Ломтәс. Па ән вәлы вәнт хүват ши хәхәлмәс, щиты вәнт сүхәнты вәнәта юхтәс. Щәта и кәрәщ юх вәс. Щәлтаса роман вухсар етәс. Ай лаңки кәрәщ юха пәста хәхләс. Вухсар омәсман ай лаңки пелы вантты ши питәс.

Роман пушкан сый эвәлт вухсар ил рәкнәс. Щит, неш, вәнәта вой велты хә юхтәс. Щит Агапий – лүв хүл па вой йм велпәсләты хәнты хә. Лүв хәт тәл луват вүш эвәлт велпәса йңхты питәс. Ар вой сүх колхоса мәс, ши тумпи йм арат хүл велпәсләс, немасыя кәсупсәтн нух питыләс. Велум хүл ищи колхоса мәс.

Агапий вухсар әлемәс, вантәс па лупәс:

– *Ай лаңкие, ал пәлла, елды вәла па енна!*

Агапий велум вухсарл пида юхи ши мәнәс.

Ай лаңки еша лавләс па вәнт хүват елды ши навәрмәс. Юхи мәнты әш-пәнт кәншты ши питәс. Роман лүв ешәлтәла әңкел ши етәс. Лын шеңк амәтсәң. Яйдал, ащиләл тәм амәт сый пелы ищи навәрман юхәтсәт. Ийха юхи керләсәт – рәт вәнт хуца.

Йм велпәс хә

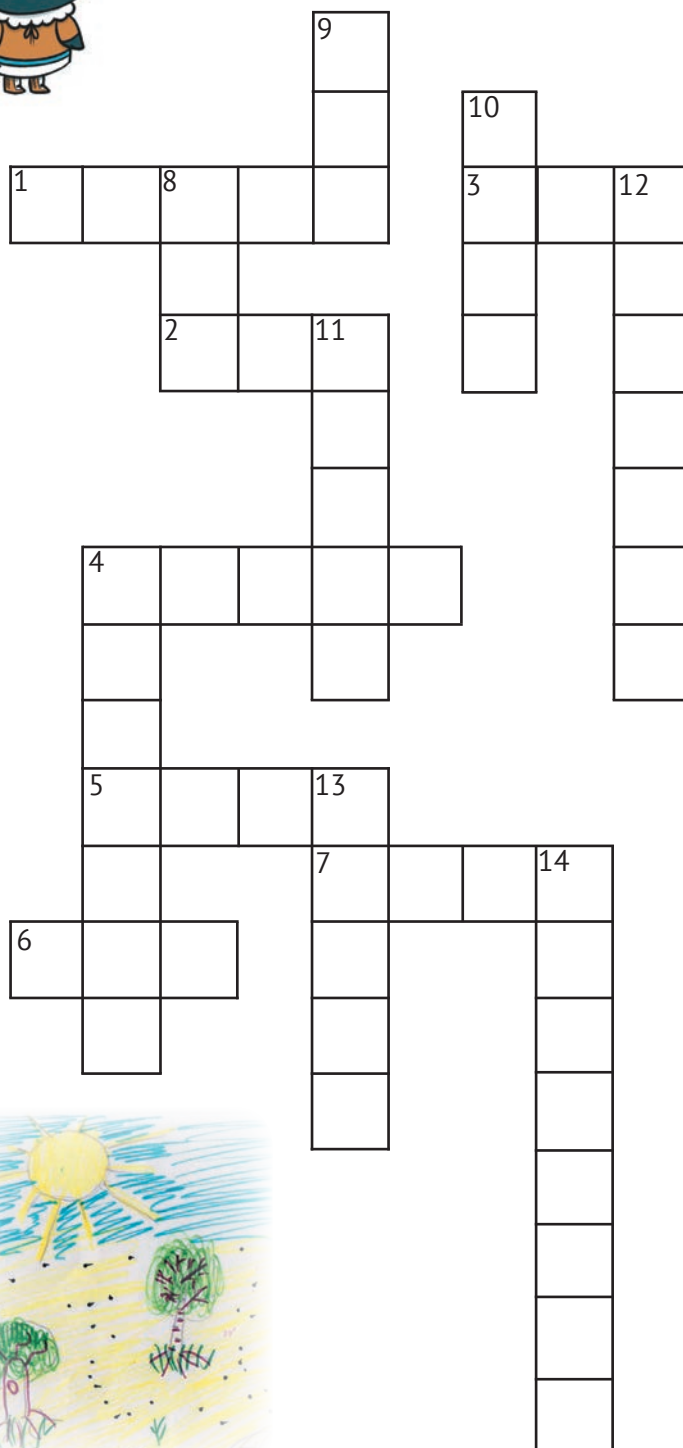
Агапий еша вос, щәлта вулаң ләдә олңитсы. Агапий ән нәмәсман ищи рәт мүв эвәлт вуракәт вошитты мәнәс.

Лаңкет ши пурайн хурамәң вәнтән вәсәт. Тәм вәнт хуца арсыр тухләң вой сыйт сәщләт, тәта атум пушкан сый ән сәщл.

Агапий мүң мирев пида вуракәт вошитты така нәтәс. Лүв, вантә, айтедн войт велпәсләты вәндәс, щирн ләдә пурайн пушкан эвәлт тәса нәләт есләс, пушканәл эвәлт ар вурак веләс.

Ләдә сүхәнты пура вәнты мәшмәлсы, щәлта госпитальн лекци-тыйлмал юпийн юхи мәнәс. Еша вәс па амтәң хәтл юхтәс – Нух питум хәтл – щит 1945-мит ол Ас нопәтты тыләщ 9-мит хәтл вәс.

Путрәт хәншәс:
Наталья Мешалкина



Ешӑк нявремиет!

Лўң пура ши юхтӑс. Нын хӑлум тылӑш рўтыщӑты питлӑты! Мўң нын пӑтана лўң пура олӑңӑн нумсӑң кӑсупсы лӑщӑтсўв.

Хўваттыя вӑлты ясӑт:

1. Рўвӑң лўң хӑтл пураин щит мӑрийл?
2. Йис путрӑн хӑншман вӑл, вӑн йиңк пураин хӑннехӑйт ши утн яңхсӑт. Тӑм ут павӑрт муй сохӑл эвӑлт верлӑ.
3. Йиңк хўват яңхты ут.
4. Мўң увӑс мўвевн нӑрум хуца ӗнумты мет ӗплӑң воньшумут.
5. Хурамӑң лўң пураин ши утн хур хӑншлӑ.
6. Тӑм ай тухлӑң вой эвӑлт так вот вохлӑ.
7. Вӑнтӑн домӑтты пураин хӑннехӑ «Ау!» ўвл, юхлӑ сый керлӑл, щит муй?

Пӑлатыя вӑлты ясӑт:

8. Хопн довӑлты ут.
9. Мет хошум пура.
10. Щӑта хўдӑт вӑлдӑт, ши хўват хопӑт яңхлӑт, щит муй?
11. Лўң пураин ванкўтлӑ шимӑщ хӑтлӑт вӑлдялӑт.
12. Лўң рўвӑң хӑтлӑн кашӑң хуят ши вер мосман тӑйл.
13. Тӑм йис сора яңхты хоп.
13. Лўң пураин тӑм ай вой эвӑлт турас.
14. Лўң пура – щит муйсӑр пура?

Лопӑс лӑщӑтӑс: **Людмила Шульгина**



➤ **Е.Н. Рандымова, С.П. Молданова хӑншум**
«Хӑтлы» немпи киника эвӑлт вўюм хур

Ханты ясанг
(Хантыйское слово)
№11 (3695), 11.06.2026

Соучредители
Дума, Правительство
Ханты-Мансийского
автономного округа – Югры

Издатель
Департамент внутренней
политики
ХМАО-Югры

Редакция

ВРИО
главного редактора –
Рагимова Н.В.

Телефон (3467) 33-17-52(д.502)

Ответственный секретарь –
Вах Н.И.

Телефон (3467) 33-17-52(д.503)

Адрес редакции и издателя:

628011, г. Ханты-Мансийск,
ул. Комсомольская, 31
тел./факс (3467) 33-17-52 (д.510)

E-mail: gazeta@khanty-yasang.ru
Газета размещена на сайте
www.khanty-yasang.ru

Отпечатано:

ООО «Печатный Мир г. Сургут»,
ул. Маяковского, 14.

Индексы 04393, 54393

Тираж **2166** экз.

Заказ **1367**

Цена свободная

Газета
зарегистрирована
Управлением Федеральной
службы по надзору в
сфере связи,
информационных технологий
и массовых коммуникаций по

Тюменской области,
ХМАО-Югре и ЯНАО.

12+

Свидетельство о регистрации
ПИ №ТУ 72-00796
от 23 января 2013 г.

Мнение авторов публикаций
не обязательно отражает
точку зрения редакции.